

Η διαχείριση φυσικού και εικονικού χώρου σε ένα δικτυωμένο σύστημα βιβλιοθηκών : η εμπειρία του ΤΕΕ

Κατερίνα Τοράκη
Μονάδα Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης ΤΕΕ
Λέκκα 23-25, 10562 Αθήνα
Τηλ. 3291714, τηλεομ. 3237525, ηλ.ταχ. toraki@tee.gr

Η έννοια της διαχείρισης είναι καθοριστική για τις βιβλιοθήκες και καλύπτει ανθρώπινους, υλικούς και πληροφοριακούς πόρους, λειτουργίες και υπηρεσίες. Στην παρούσα εισήγηση γίνεται μία προσπάθεια να τοποθετηθούν ζητήματα σχετικά με τη διαχείριση του χώρου στις σημερινές βιβλιοθήκες. Αρχικά, γίνεται μία σύντομη ανάλυση στην έννοια της διαχείρισης του χώρου των βιβλιοθηκών γενικά, με σαφείς αναφορές στο φυσικό χώρο που αποτελούσε μέχρι πρότινος και βασικό προσδιοριστικό χαρακτηριστικό για κάθε βιβλιοθήκη. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι μεταβολές στην αντίληψη της έννοιας του χώρου, στο πλαίσιο των τεχνολογικών και κατ' επέκταση των κοινωνικών συνθηκών που συμβαίνουν διεθνώς. Αναλύεται η έννοια «εικονικός χώρος βιβλιοθηκών» σε παράθεση και αντιπαράθεση με την έννοια «φυσικός χώρος βιβλιοθηκών», δίδονται τα κοινά και μη κοινά στοιχεία ανάμεσα στις δύο έννοιες και περιγράφονται οι λειτουργίες που εντάσσονται στο πλαίσιο της διαχείρισης των χώρων αυτών.

Στη συνέχεια, η παραπάνω ανάλυση μεταφέρεται στο παράδειγμα του δικτυωμένου συστήματος βιβλιοθηκών ΤΕΕ που λειτουργεί τα τελευταία χρόνια και όπου χρησιμοποιείται η έννοια της εικονικότητας για να εκφραστεί η νέα μορφή οργάνωσης των βιβλιοθηκών. Το σύστημα των βιβλιοθηκών ΤΕΕ αποτελεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα, που αποτελείται από έναν αριθμό φυσικών βιβλιοθηκών, κατανεμημένων σε ισάριθμες πόλεις, ανάλογα με τις γεωγραφικές θέσεις των κεντρικών και περιφερειακών υπηρεσιών του ΤΕΕ. Κεντρικό συντονιστικό ρόλο παίζει η Μονάδα Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης (ΤΕΠ) που έχει έδρα την Αθήνα, ενώ οι περιφερειακές βιβλιοθήκες αναπτύσσουν δραστηριότητες ανάλογα με τη στελέχωση, την εμπειρία του προσωπικού αλλά και (κύρια) την επίδειξη ενδιαφέροντος από τις αντίστοιχες διοικήσεις των τμημάτων. Αναφέρονται ο στόχος και οι σκοποί του δικτυωμένου συστήματος, προκειμένου να έχει τα χαρακτηριστικά της εικονικής βιβλιοθήκης η οποία και ορίζεται. Περιγράφονται η δομή και τα βασικά χαρακτηριστικά του. Ακολουθεί σύντομη περιγραφή των βασικών λειτουργιών της Μονάδας ΤΕΠ στη φυσική της μορφή καθώς και των προσπαθειών προσαρμογής στο νέο περιβάλλον. Αναφέρονται συγκεκριμένα ζητήματα που έχουν απασχολήσει τη Μονάδα και σχετίζονται με τη διαχείριση του (φυσικού και/ή ηλεκτρονικού) χώρου, όπως είναι η έλλειψη και η αλλαγή διάταξης του φυσικού χώρου, η απογραφή και το ξεκαθάρισμα του υλικού, η πολιτική αγορών και δωρεών, η απασχόληση προσωπικού, η εξυπηρέτηση των χρηστών, η διαχείριση των έντυπων και ηλεκτρονικών πληροφοριακών πόρων, η συνεργασία και ο συντονισμός δραστηριοτήτων ανάμεσα στις βιβλιοθήκες-συνιστώσες του συστήματος και η συνεργασία με άλλους φορείς εκτός ΤΕΕ.

The management of physical and virtual space in a networked libraries system : the Technical Chamber of Greece experience

Katerina Toraki

Technical Chamber of Greece, Documentation and Information Unit
23-25 Lekka street, Athens 10562, Greece
tel: 00301 3291714, fax: 00301 3237525, email: toraki@tee.gr

The concept of management is crucial for libraries, covering human, material and information resources, functions and services. In this paper, issues concerning space management in libraries are presented. A brief analysis of the concept of space management in libraries is given first, with reference to the physical space, which was a basic determinant characteristic for every library until recently. The changes in the concept of space are presented, given the technological and social conditions that appear in the world nowadays. The concept “libraries virtual space” is analyzed in comparison and in contrast with the concept “libraries physical space”, the common and non-common elements are given and the functions related with the management are described.

The above analysis is used then to describe the situation at the networked libraries system of the Technical Chamber of Greece (TEE), which operates the last 6 years and where the concept of virtuality is used to express the new organizational structure of the libraries. The TEE libraries system is an integrated system, which consists of a number of physical libraries, located in different cities around the country, where TEE services are located too. The Documentation and Information Unit, located in Athens, plays the central, coordinating role, while the regional libraries develop various activities according to staffing policy and experience and (mainly) the interest expressed by the regional administrative authorities. The aim and the objectives of the networked system in order to be more or less really virtual, as well as its structure and basic functions are mentioned. A brief description of the basic Unit functions follows, concerning its physical version, with reference to the attempts for adaptation to the new environment. The particular problems concerning the (physical and/or virtual) space management issues and which the Unit staff has to face are mentioned. These are: lack of space, weeding of collections, acquisitions and donations management, staff involvement, user services, management of print and electronic information resources, the collaboration and coordination of activities among the libraries of the system and the cooperation with others outside TEE.

Η διαχείριση φυσικού και εικονικού χώρου σε ένα δικτυωμένο σύστημα βιβλιοθηκών : η εμπειρία του ΤΕΕ

Κατερίνα Τοράκη
Μονάδα Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης ΤΕΕ
Λέκκα 23-25, 10562 Αθήνα
Τηλ. 3291714, τηλεομ. 3237525, ηλ.ταχ. toraki@tee.gr

Βιβλιοθήκη αρχικά σημαίνει ράφια με βιβλία. Οι ναοί στην Αίγυπτο περιείχαν στο προαύλιο την «ιερή βιβλιοθήκη» με την επιγραφή «ψυχής ιατροί». Αλλά οι βιβλιοθήκες λειτούργησαν επίσης ως κέντρα επιστημονικής έρευνας και ως όργανα κυριαρχίας στους άλλους λαούς. Τέτοιο ρόλο έπαιζε η Αλεξανδρινή Βιβλιοθήκη. Και όταν ο Πτολεμαίος θέλησε να δημιουργήσει τη μεγάλη Βιβλιοθήκη του κόσμου, προσδιόρισε το φυσικό χώρο που θα τη στεγάσει και στη συνέχεια τη γέμισε με όλα τα βιβλία της εποχής. Και οι μοναχοί του μεσαίωνα, αλυσόδεναν τα βιβλία στα ντουλάπια των μοναστηριών. Με τον τρόπο αυτό είχαν επινοήσει το χώρο για τη διαφύλαξη, άρα τη διαχείριση των προϊόντων της ανθρώπινης γνώσης.

Η πρώτη απόπειρα συστηματικής οργάνωσης και διαχείρισης του υλικού μιας βιβλιοθήκης έγινε από τον Καλλίμαχο στην Αλεξανδρινή Βιβλιοθήκη, ο οποίος επινόησε ένα πρωτοποριακό σύστημα ταξινόμησης του υλικού με τους περίφημους Πίνακες.(1) Έτσι, η Βιβλιοθήκη, πέρα από σειρές με ράφια απετέλεσε και έναν οργανωμένο χώρο ανάγνωσης. (2)

Ο χώρος λειτουργεί ως συστατικό στοιχείο της δραστηριότητας των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων στις μεταξύ τους σχέσεις. Συγχρόνως όμως, οι δραστηριότητες επηρεάζουν τη διαμόρφωση του χώρου, σε σύνδεση με γενικότερους κατευθυντήριους στόχους που καθορίζονται, με τις αξίες και τις τεχνικές που υπάρχουν σε ένα δοσμένο κοινωνικοοικονομικό σχηματισμό. (3)

Η παραπάνω απόδοση της έννοιας του χώρου όπως την θέτει ο καθηγητής Λουκάκης ταιριάζει απόλυτα με την έννοια της βιβλιοθήκης. Η έννοια «βιβλιοθήκη» ανέκαθεν συνδέεται με την έννοια «χώρος», αρχικά με το φυσικό χώρο, τώρα καλούμαστε να την ορίσουμε και στο πλαίσιο του εικονικού, άυλου χώρου.

Ο φυσικός χώρος λειτουργεί και ως χώρος προστασίας των περιεχομένων της γνώσης από φυσικά φαινόμενα, όπως βροχή, αέρα, θερμοκρασία, υγρασία, από υλικά που υπάρχουν και μολύνουν το περιβάλλον, όπως σκόνη, καυσαέρια καθώς και από αναίτιες ανθρώπινες δραστηριότητες όπως κλοπή, καταστροφή, βλάβη κλπ. Αλλά επίσης, ο φυσικός χώρος της βιβλιοθήκης λειτουργεί και ως χώρος συνάντησης, συνεύρεσης, συνομιλίας, συνεργασίας, ακόμη κι ερωτικής συνάντησης, δηλαδή ως χώρος συναναστροφής και επικοινωνίας με διάφορους τρόπους.

Είναι γνωστό ότι η αρχιτεκτονική έχει δώσει μεγάλη σημασία στη φύση και έχει χρησιμοποιήσει στοιχεία της για να σχεδιάσει και να δομήσει το χώρο που περιβάλλει τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Και μέσα από αυτή την ύπαρξη και την αντίληψη του φυσικού χώρου, σχεδιάστηκαν λιγότερο ή περισσότερο όμορφα, λειτουργικά και ευέλικτα κτίρια για να καλύψουν τις δραστηριότητες των βιβλιοθηκών.

Η σημασία που δίνεται στο φυσικό χώρο στην παρουσίαση αυτή, δεν είναι αυτή σε σχέση με τη φύση και με τη μορφολογία του εδάφους αλλά σε σχέση με τη μορφή του δομημένου χώρου. Και η έννοια αυτή στέκει πλάι στην έννοια του εικονικού χώρου (ή άλλως κυβερνοχώρου) που δεν είναι δομημένος, δεν είναι απτός αλλά υπάρχει στο μυαλό μας και δημιουργείται από τις σχέσεις που αναπτύσσονται με ηλεκτρονικά μέσα ανάμεσα στους ανθρώπους.

Σύμφωνα με τον Κάντ, ο χώρος είναι κάτι που υπάρχει ως «διανοητικό κατασκεύασμα, μία ιδιότητα του μυαλού μας, μία καθαρή μορφή ενόρασης». Η τοποθέτηση αυτή, αρκετά μεταφυσική και ίσως ανεπαρκής στους αρχιτέκτονες για να σχεδιάσουν τη φυσική πραγματικότητα του χώρου, διευκολύνει εμάς να δούμε το χώρο στην εποχή των δικτύων και των εικονικών βιβλιοθηκών και να αναλύσουμε ζητήματα σχεδιασμού και διαχείρισης στο νέο περιβάλλον.

Γίνεται λόγος για τη σχέση του χώρου με τον πολιτισμό και την κουλτούρα και για τις συνήθειες και τη συμπεριφορά σε σχέση με το κτιστό περιβάλλον. Μάλιστα, γίνεται λόγος για τη σχέση ανθρωπολογίας με την αρχιτεκτονική και το χώρο. (4)

Η έννοια της μεταφοράς ή αλληγορικής παρομοίωσης (metaphor) χρησιμοποιείται συχνά στην αρχιτεκτονική για να περιγραφούν κτίρια με αναφορές από άλλες περιοχές ανθρώπινης δραστηριότητας. (5) Εδώ, το ζητούμενο είναι σε ποιο βαθμό είναι δυνατόν να φανταστούμε την εικονική βιβλιοθήκη ως μεταφορά της φυσικής, δομημένης βιβλιοθήκης. Για να γίνει αυτό, χρειάζεται να εξετάσουμε τη δομή, τις λειτουργίες και τις ανθρώπινες συμπεριφορές προκειμένου να γίνει δυνατή η σύγκριση και η αναγωγή από το ένα στο άλλο περιβάλλον.

Ένα χαρακτηριστικό των βιβλιοθηκών πάντοτε είναι ότι εξυπηρετούν σε πολλούς χώρους (across space), δηλαδή λειτουργούν για χρήστες που βρίσκονται και πέρα από το φυσικό χώρο στον οποίο εδράζονται. Οι βιβλιοθήκες έχουν πάντοτε απομακρυσμένες υπηρεσίες - δανείζουν ή αποστέλλουν φωτοαντίγραφα από το περιεχόμενό τους ή/και εξυπηρετούν απομακρυσμένους χρήστες. Εδώ έχει ενδιαφέρον το «παίξιμο» ανάμεσα στις έννοιες «απομακρυσμένες υπηρεσίες βιβλιοθηκών» και «απομακρυσμένοι χρήστες», όπου τίθεται ο προβληματισμός εάν οι χρήστες ή οι βιβλιοθήκες αντίστοιχα βρίσκονται στο κέντρο του σύμπαντος.

Ο φυσικός χώρος δείχνει να παίζει διαφορετικό ρόλο στις διάφορες κατηγορίες βιβλιοθηκών. Είναι λιγότερο ή περισσότερο απαραίτητος, ανάλογα με το είδος της βιβλιοθήκης, τη συγκεκριμένη εργασία που εκτελείται και την κατηγορία των χρηστών που εξυπηρετεί αλλά και με το επίπεδο ανταπόκρισης των χρηστών στις τεχνολογικές συνθήκες. Έτσι, στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, ο φυσικός χώρος πιο εύκολα μετατρέπεται σε ηλεκτρονικό και γίνεται αποδεκτός, αφού και οι χρήστες ευκολότερα βρίσκουν τις τεχνολογικές δυνατότητες αλλά και οι υπηρεσίες που ζητούν να παρέχονται από τις βιβλιοθήκες εύκολα παρέχονται απομακρυσμένα.

Αντίθετα, για τις δημόσιες βιβλιοθήκες, ο φυσικός χώρος της βιβλιοθήκης αποτελεί συχνά και χώρο εξόδου από το σπίτι, συνάντησης και άμεσης ανθρώπινης συναναστροφής, ενώ εξ άλλου και οι τεχνολογικές δυνατότητες δεν είναι δεδομένες για όλες τις ομάδες των χρηστών τους.

Οι ειδικές βιβλιοθήκες αποτελούν περίπτωση που πολύ εύκολα θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή η μεταφορά από το φυσικό στο εικονικό περιβάλλον. Η πληροφόρηση είναι

συγκεκριμένη και μπορεί να παρέχεται γρήγορα και αξιόπιστα σε απομακρυσμένους χρήστες. Το ζήτημα όμως είναι το είδος των υπηρεσιών και των πληροφοριών που παρέχονται στους χρήστες και το επίπεδο των χρηστών προκειμένου να δεχτούν τέτοιες υπηρεσίες.

Στις ειδικές βιβλιοθήκες, οι πηγές πληροφόρησης είναι διαφόρων κατηγοριών. Πολλές από τις μορφές αυτές είναι δυσκολότερο να βρεθούν σε ηλεκτρονική μορφή ή και αν υπάρχουν, είναι λιγότερο εύκολη η πρόσβαση και αξιοποίησή τους. Για παράδειγμα, για να έχει κανείς πρόσβαση σε σχέδια, χρειάζεται να υπάρχει αξιοπιστία στην ψηφιακή μορφή αλλά και η ταχύτητα ανάκτησης να είναι ικανοποιητική. Επίσης, η πληροφόρηση που χρειάζονται οι χρήστες είναι περισσότερο εξειδικευμένη και προσωποποιημένη, με αποτέλεσμα να είναι συχνά απαραίτητη η ξεχωριστή ενασχόληση του προσωπικού με τους χρήστες.

Ο φυσικός χώρος έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην οργάνωση και διαχείριση των βιβλιοθηκών. Χρησιμοποιήθηκε για να αποθηκεύσει και διαφυλάξει το περιεχόμενό τους, για να στεγάσει τους ανθρώπους που το επεξεργάζονται και το διαχειρίζονται και για να φιλοξενήσει τους ανθρώπους που το χρησιμοποιούν για τις πληροφοριακές, ερευνητικές, ψυχαγωγικές και άλλες ανάγκες τους. Η σχεδίαση του χώρου των βιβλιοθηκών έγινε με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι δυνατή η στέγαση του υλικού (ράφια, βιβλιοστάσια, συρταριέρες, άλλος εξοπλισμός) και των λειτουργιών της βιβλιοθήκης (τεχνικές υπηρεσίες, υπηρεσίες στους χρήστες, διοικητική υποστήριξη, τεχνολογική υποστήριξη) αλλά και η στέγαση ανθρώπων.

Σχεδιάστηκε, υλοποιήθηκε, διακοσμήθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να καλύπτει τους τρεις παραπάνω στόχους. Η πληροφοριακή έκρηξη των τελευταίων δεκαετιών, η μεγάλη αύξηση των εκδόσεων και η εξάπλωση της ενημέρωσης με τη χρήση των τεχνολογικών μέσων δημιούργησαν προβλήματα στη διαχείριση του φυσικού χώρου των βιβλιοθηκών. Αυξήθηκαν οι εισαγωγές υλικού με αποτέλεσμα να υπάρχει σοβαρό πρόβλημα αποθήκευσης. Τα συμπαγή ράφια δεν ήταν πάντα η καλύτερη λύση, τουλάχιστον για χώρους συχνής χρήσης. Το ξεκαθάρισμα των συλλογών στο πλαίσιο μίας απογραφής δεν μπορεί πάντα να εξυπηρετήσει στην περίπτωση των επιστημονικών περιοδικών, τα οποία και έχουν μεγάλο κόστος αγοράς αλλά και διαρκή ζήτηση ανεξάρτητα χρονολογίας έκδοσης.

Οι συνεργασίες και τα δίκτυα των βιβλιοθηκών ήρθαν να καλύψουν τέτοιες ανάγκες. Ένα δικτυωμένο σύστημα βιβλιοθηκών είναι ένα σύνολο βιβλιοθηκών που συνδέονται μεταξύ τους μέσω ενός δικτύου και έχει τους παρακάτω στόχους:

- να δώσει τη δυνατότητα στους χρήστες να βρουν πληροφόρηση που υπάρχει στις διάφορες συνιστώσες του συστήματος, εξοικονομώντας παράλληλα χρόνο
- να δώσει τη δυνατότητα στις επί μέρους συνιστώσες να οργανώσουν τις συλλογές και τις υπηρεσίες τους συντονισμένα
- να δώσει τη δυνατότητα στους κατόχους των βιβλιοθηκών να εξοικονομήσουν χρήματα και χώρο

Έτσι για παράδειγμα, μπορούν οι χρήστες να αποκτήσουν υλικό που βρίσκεται οπουδήποτε αλλά και οι επί μέρους βιβλιοθήκες να διαμορφώσουν την πολιτική ανάπτυξης των συλλογών τους, την πολιτική επεξεργασίας του υλικού και τις υπηρεσίες που παρέχουν, με βάση την κατάσταση και την πολιτική που διαμορφώνεται στο πλαίσιο του συστήματος. Αυτό έχει ορισμένες επιπτώσεις στην κουλτούρα και στη συμπεριφορά των ανθρώπων που σχετίζονται με το σύστημα, τόσο ως παραγωγοί και διαχειριστές όσο και ως τελικοί χρήστες.

Για το προσωπικό των βιβλιοθηκών:

- αναπτύσσεται πνεύμα συνεργασίας και αποδοχής κοινών κανόνων εργασίας
- γίνεται αποδεκτή η πολιτική πρόσκτησης και ανάπτυξης των συλλογών στο πνεύμα ότι δεν μπορούν όλα να βρίσκονται παντού
- προκαλείται πρόσθετη εργασία για την επικοινωνία ανάμεσα στις συνιστώσες βιβλιοθήκες, το συντονισμό, την παρακολούθηση της εξέλιξης των σχετικών εργασιών
- γίνεται ορατή η εργασία σε κάθε συνιστώσα και υπόκειται σε έλεγχο, κριτική, επιδοκιμασία ή απόρριψη

Για τους τελικούς χρήστες:

- δίνεται η δυνατότητα να ενημερωθούν τι υπάρχει σε όλες τις συνιστώσες του συστήματος και να το αποκτήσουν
- γίνεται αποδεκτό ότι δεν μπορούν να δουν ή/και να αποκτήσουν άμεσα όλο το περιεχόμενο του συστήματος
- εξοικειώνονται με ένα περιβάλλον απομακρυσμένης εξυπηρέτησης

Τα παραπάνω είναι ορατά όταν γίνεται λόγος για το φυσικό χώρο αλλά και για τον ηλεκτρονικό χώρο στο δικτυωμένο σύστημα των βιβλιοθηκών, τα ζητήματα είναι αντίστοιχα. Ποια είναι λοιπόν η διαφορά, πέρα από την ύπαρξη ή όχι δομημένου περιβάλλοντος με την κλασσική έννοια του όρου όπως την αντιλαμβάνονται μέχρι τώρα οι αρχιτέκτονες και οι πολιτικοί μηχανικοί;

Το δικτυωμένο σύστημα είναι πρώτα απ' όλα σύστημα επικοινωνίας ανθρώπων. Οι άνθρωποι είμαστε ίδιοι, δεν είμαστε εικονικοί και επομένως οι ανάγκες, οι συμπεριφορές και οι κουλτούρες μας μεταφέρονται στο νέο περιβάλλον, στο νέο τρόπο εργασίας και επικοινωνίας μεταξύ μας. Αυτό που χρειάζεται είναι να μάθουμε να επικοινωνούμε και με το νέο τρόπο, τον τεχνολογικό, και να μπορούμε να προσαρμοζόμαστε στις συχνές μεταβολές του τεχνολογικού περιβάλλοντος που αναγκαστικά θα έχουμε, χωρίς να χάνουμε τα αξιακά στοιχεία της ανθρώπινης υπόστασης. Έτσι, η διαχείριση στο ηλεκτρονικό περιβάλλον αφορά ζητήματα παρόμοια με αυτά που έχουμε και στο φυσικό.

Η εμπειρία στο ΤΕΕ

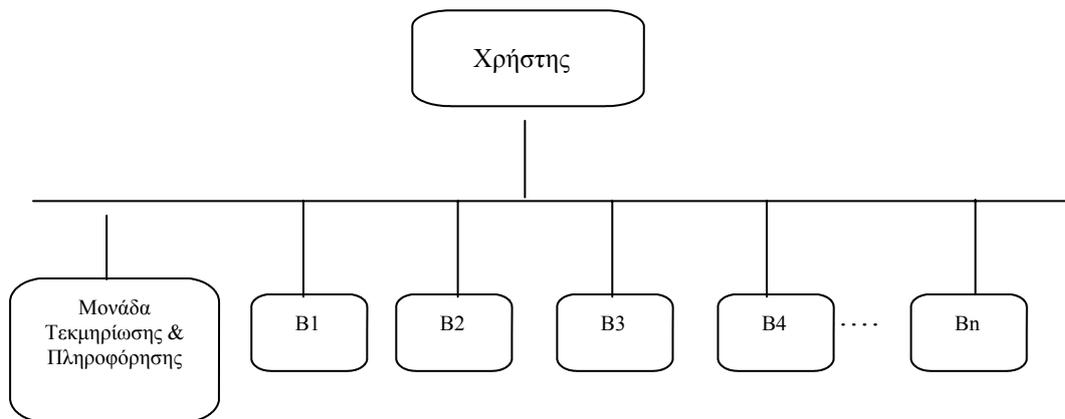
Το Τεχνικό Επιμελητήριο, πέρα από τη Μονάδα Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης (ΤΕΠ) στην Αθήνα, έχει και τις βιβλιοθήκες στα περιφερειακά τμήματα, περισσότερο ή λιγότερο καλά οργανωμένες, ανάλογα με το προσωπικό που απασχολεί και το ενδιαφέρον που έχει επιδειχθεί από τις επί μέρους διοικήσεις.

Αρχικά, οι βιβλιοθήκες λειτουργούσαν εντελώς αυτόνομες ως φυσικές μονάδες, με συνεργασία ανάμεσά τους σε προσωπικό επίπεδο. Στη συνέχεια, η Μονάδα Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης ανέλαβε το συντονισμό των δραστηριοτήτων σε επίπεδο αυτοματοποίησης του καταλόγου, χωρίς να παρεμβαίνει στις εσωτερικές λειτουργίες κάθε βιβλιοθήκης. Το

1995 εκπονήθηκε μελέτη και το 1997 εγκαταστάθηκε ένα ολοκληρωμένο σύστημα βιβλιοθήκης, το οποίο καλύπτει δυνητικά όλες τις βιβλιοθήκες ΤΕΕ σε όλη τη χώρα.

Ετσι, δημιουργήθηκε ένα σύστημα δικτυωμένων φυσικών βιβλιοθηκών, στο οποίο οι χρήστες έχουν διαφανή πρόσβαση, ανεξάρτητα της φυσικής θέσης τόσο των βιβλιοθηκών όσο και των ιδίων.

Το σύστημα αυτό παρουσιάζεται στο σχήμα 1. Κάθε φυσική βιβλιοθήκη λειτουργεί αυτόνομα, όσον αφορά τις εσωτερικές λειτουργίες, πρόσληψη/απασχόληση προσωπικού, τεχνικές εργασίες, ωράριο λειτουργίας, κανόνες δανεισμού, κλπ.

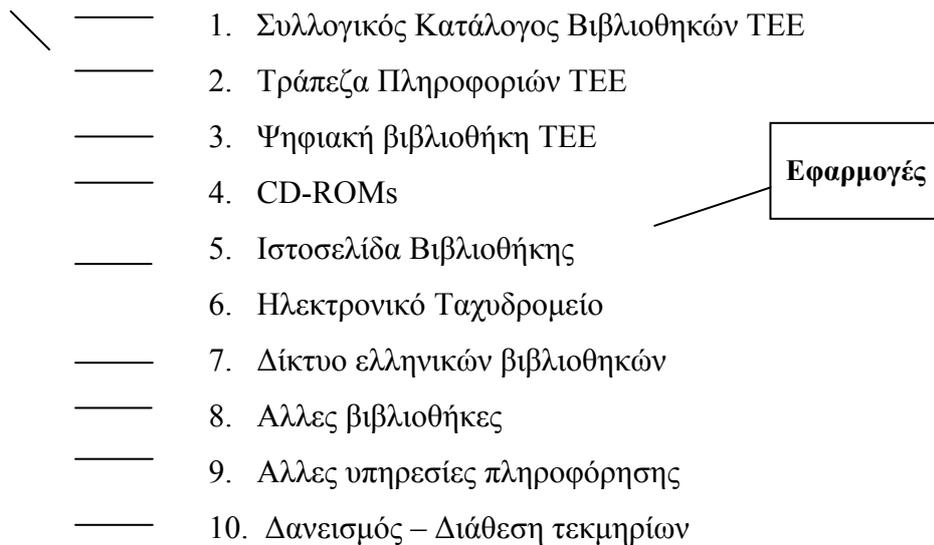
Σχ. 1 Το σύστημα δικτυωμένων βιβλιοθηκών ΤΕΕ

Το εύρος δραστηριοποίησης κάθε βιβλιοθήκης εξαρτάται από την ίδια και την αντίστοιχη περιφερειακή διοίκηση. Στο σχ. 2 φαίνονται σχηματικά οι υπηρεσίες που παρέχονται στους χρήστες. Σημειώνεται ότι σε κάποιες περιφερειακές βιβλιοθήκες παρέχεται μόνο πρόσβαση στο Συλλογικό Κατάλογο και Δανεισμός μέσα από το σύστημα, ενώ σε άλλες μόνο πρόσβαση στον κατάλογο και Δανεισμός με τον παλιό τρόπο.

Κάθε βιβλιοθήκη διατηρεί το φυσικό της χώρο, όπου φυλάσσεται το υλικό που κρίνει ότι πρέπει να έχει, στεγάζει το προσωπικό που τη λειτουργεί και δέχεται τους επισκέπτες που τη χρησιμοποιούν τοπικά. Επομένως, σε κάθε φυσική μονάδα, γίνεται οργάνωση και διαχείριση του χώρου σε σχέση με τις αντίστοιχες δραστηριότητες και πολιτικές που αποφασίζονται τοπικά. Οι πολιτικές αυτές έχουν σχέση και με τις ιδιαιτερότητες κάθε τμήματος, με την παράδοση που έχει δημιουργηθεί με το χρόνο και με τις τοπικές ανάγκες της γεωγραφικής περιοχής που βρίσκεται.

Η τεχνολογική υποδομή κάθε συνιστώσας είναι δική της ευθύνη, η επικοινωνία επιτυγχάνεται με γραμμή σταθερής ζεύξης, μέσω του δικτύου της Τράπεζας Πληροφοριών ΤΕΕ. Η κεντρική διαχείριση του συστήματος Βιβλιοθήκης γίνεται από εξειδικευμένο προσωπικό της Μονάδας ΤΕΠ, το οποίο καθορίζει τα χαρακτηριστικά, τα δικαιώματα και το περιβάλλον εργασίας κάθε χρήστη (εσωτερικού ή εξωτερικού), ορίζει τις παραμετροποιήσεις

Διαδίκτυο

Σχ. 2 Περιεχόμενα του πληροφοριακού συστήματος της εικονικής Βιβλιοθήκης ΤΕΕ

που χρειάζονται για τις διάφορες λειτουργίες και εκπαιδεύει/καθοδηγεί το προσωπικό σε όλες τις βιβλιοθήκες για την εκτέλεση των διαφόρων υποσυστημάτων και εργασιών στο πλαίσιο του κοινού συστήματος. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχει ανάγκη να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην αξιοποίηση και προβολή των ξεχωριστών συνιστωσών, ώστε και να τονίζονται τα τοπικά πληροφοριακά δεδομένα που υπάρχουν αλλά και να αξιοποιείται το προσωπικό που ασχολείται με κάθε συγκεκριμένη συνιστώσα.

Ο εμπλουτισμός των φυσικών συλλογών γίνεται με βάση τα παραπάνω αλλά και με τη μαζική αποστολή υλικού από τη Μονάδα ΤΕΠ. Αυτό που κύρια επιδιώκεται είναι κάθε συνιστώσα να περιέχει οπωσδήποτε το επιστημονικό έργο που παράγεται από το αντίστοιχο τμήμα (μελέτες, συνέδρια κλπ) και να έχει την ευθύνη για τη φύλαξη και επεξεργασία του.

Η επεξεργασία του υλικού γίνεται σε κάθε συνιστώσα χωριστά, με το συντονισμό όμως και την παρακολούθηση από αρμόδιο προσωπικό της Μονάδας ΤΕΠ. Σημειώνεται ότι έχει γίνει προσπάθεια να καθιερωθούν κοινοί κανόνες καταλογογράφησης και θεματικής ανάλυσης, μετά από συνεργασίες. Η κύρια ευθύνη ανήκει στο εξειδικευμένο προσωπικό της Μονάδας, όπου υπάρχει και η ιδιαίτερη ευθύνη της καθιέρωσης των θεματικών όρων που εισάγονται στο σύστημα. Ένα σημαντικό μέρος των εργασιών καταλογογράφησης είναι η ενημέρωση εγγραφών που ήδη υπάρχουν με τις τοπικές πληροφορίες για αντίτυπα κάθε συγκεκριμένης βιβλιοθήκης. Όλες οι εργασίες είναι ορατές στον κυβερνοχώρο και κάθε ένας από το προσωπικό μπορεί να βλέπει και/ή να παρεμβαίνει ανάλογα με τα δικαιώματα που του έχουν δοθεί από το διαχειριστή του συστήματος.

Στο Συλλογικό κατάλογο των βιβλιοθηκών, μπορεί κανείς να δει τα περιεχόμενα όλων των βιβλιοθηκών που έχουν καταχωρίσει το υλικό τους στο σύστημα. Εδώ, ο φυσικός και ο εικονικός χώρος μπλέκονται, συνεργάζονται και συντονίζονται. Η διαχείριση του εικονικού χώρου τώρα περιλαμβάνει και τις εργασίες ορισμού των περιεχομένων με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι εύκολη η διάκρισή τους ανάλογα με την κατηγορία, τη θέση στο φυσικό χώρο ή/και τη θέση στον κυβερνοχώρο. Ακόμη και για περιεχόμενα που αναφέρονται εξ ολοκλήρου σε ηλεκτρονικά τεκμήρια (π.χ. μελέτες ΤΕΕ), μπορεί να προσδιορίζεται και η φυσική θέση του αντίστοιχου έντυπου αντιγράφου ή/και η φυσική θέση της βιβλιοθήκης που έχει την ευθύνη της επεξεργασίας.

Ο Διαδανεισμός είναι η λειτουργία που γίνεται συντονισμένα από τις συνιστώσες, με στόχους την εξυπηρέτηση των χρηστών (μηχανικών) οπουδήποτε και αν βρίσκονται σε όλη τη χώρα αλλά και την εξοικονόμηση φυσικού χώρου στις επί μέρους συνιστώσες, εφ' όσον εξασφαλίζεται η ταχεία ανταπόκριση στα αιτήματα των χρηστών. Όλες οι συνιστώσες δεν έχουν την ίδια συμμετοχή στο σύστημα και επομένως δεν μπορεί να ισχύουν οι ίδιοι κανόνες συνεργασίας και διαδανεισμού. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι βιβλιοθήκες που συμμετέχουν εξ ολοκλήρου στο σύστημα και εκτελούν όλες τις εργασίες ηλεκτρονικά. Οι κρατήσεις υλικού γίνονται ηλεκτρονικά από οποιαδήποτε βιβλιοθήκη της κατηγορίας και το ζητούμενο υλικό αποστέλλεται απ' ευθείας στον ενδιαφερόμενο χρήστη από την κατέχουσα βιβλιοθήκη. Σημειώνεται πάντως, ότι δεν αποφεύγεται και η μη ηλεκτρονική επικοινωνία ανάμεσα στις βιβλιοθήκες, προκειμένου να γίνει ενημέρωση για την κράτηση και ότι η ευθύνη δανεισμού, ειδοποίησης κλπ ανήκει στην κατέχουσα βιβλιοθήκη.

Ο χρήστης μπορεί επίσης να ζητά υλικό από τις βιβλιοθήκες, με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή μέσα από συγκεκριμένη λειτουργία του καταλόγου. Για τη λειτουργία αυτή, χρειάζεται να γίνουν διάφορες ρυθμίσεις ώστε να εξασφαλίζεται ποιο προσωπικό θα παρακολουθεί τα μηνύματα με συνέπεια, πώς θα κατανέμονται τα μηνύματα στις διάφορες βιβλιοθήκες και πώς θα φτάνουν οι ζητούμενες πληροφορίες στους χρήστες.

Στη δεύτερη κατηγορία, ανήκουν οι βιβλιοθήκες που δεν χρησιμοποιούν το σύστημα για το δανεισμό, ενώ το περιεχόμενό τους φαίνεται στο συλλογικό κατάλογο. Στην περίπτωση αυτή, και πάλι γίνεται η κράτηση ηλεκτρονικά από τις βιβλιοθήκες της πρώτης κατηγορίας, αποστέλλεται σημείωμα στη βιβλιοθήκη της δεύτερης κατηγορίας, που αναλαμβάνει και την αποστολή στην πρώτη για να διεκπεραιώσει το δανεισμό. Τώρα, η βιβλιοθήκη που κάνει την κράτηση έχει την ευθύνη δανεισμού.

Στο παρακάτω σχήμα, φαίνεται ένα παράδειγμα με τις τοπικές πληροφορίες μίας εγγραφής στο συλλογικό κατάλογο.

ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ:

Θέση: ΤΕΠ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Ταξ.αρ.: 005.74Τ Αντ.: 1 Κατάσταση: Δανεισμένο
Θέση: ΤΕΠ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Ταξ. αρ.: 005.74 Τ Αντ.: 2 Κατάσταση: Διαθέσιμο
Θέση: ΤΕΠ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Ταξ. αρ.: 005.74 Τ Αντ.: 3 Κατάσταση: Βιβλιοδεσία
Θέση: ΤΕΠ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Ταξ. αρ.: ΑΡΧ 005.74 Τ Αντ.: 3 Κατάσταση: Στο ράφι
Θέση: ΑΚΡ, ΒΙΒΛ/ΗΡΑΚΛΕΙΟ Ταξ. αρ.: 005.74 Τ Κατάσταση: Στο ράφι
Θέση: ΔΕΛ, ΒΙΒΛ/ΠΑΤΡΑ Ταξ. αρ.: 005.756Τ Αντ.: 1 Κατάσταση: Στο ράφι
Θέση: ΔΕΛ, ΒΙΒΛ/ΠΑΤΡΑ Ταξ. αρ.: 005.756Τ Αντ.: 2 Κατάσταση: Στο ράφι
Θέση: ΔΚΡ, ΒΙΒΛ/ΧΑΝΙΑ Ταξ. αρ.: 005.74 Τ Κατάσταση: Στο ράφι
Θέση: ΚΔΘ, ΒΙΒΛ/ΛΑΡΙΣΑ Ταξ. αρ.: 005.74 Τ Κατάσταση: Στο ράφι
Θέση: ΚΕΡ, ΒΙΒΛ/ΚΕΡΚΥΡΑ Ταξ. αρ.: 005.756 ΤΟΡ Αντ.: 1 Κατάσταση: Στο ράφι
Θέση: ΚΕΡ, ΒΙΒΛ/ΚΕΡΚΥΡΑ Ταξ. αρ.: 005.756 ΤΟΡ Αντ.: 2 Κατάσταση: Δανεισμένο
Θέση: ΚΜΑ, ΒΙΒΛ/ΘΕΣΣΑΛΟΝ Ταξ. αρ.: 005.74ACCESS ΤΟΡ Αντ.: 1 Κατάσταση: Στο ράφι

Σχ. 3 Οι τοπικές πληροφορίες μίας εγγραφής στο Συλλογικό Κατάλογο

Τέλος, όπως και στις φυσικές βιβλιοθήκες ξεχωριστά, λαμβάνεται μέριμνα για τη συντήρηση και διαφύλαξη του χώρου και του περιεχομένου του, αντίστοιχη μέριμνα χρειάζεται στον εικονικό χώρο, όπου τίθενται ζητήματα ασφάλειας, δικαιοδοσιών, συντήρησης και αναβάθμισης εξοπλισμού και προγραμμάτων, περιβάλλοντος εργασίας στον ηλεκτρονικό χώρο, εργαλείων διευκόλυνσης κ.ά.

Συμπεράσματα

Στον εικονικό χώρο του δικτυωμένου συστήματος βιβλιοθηκών που περιγράψαμε, αξίζει να υπογραμμιστούν τα παρακάτω:

- δεν γίνονται όλες οι εργασίες με ηλεκτρονικό τρόπο
- ο εικονικός χώρος δεν έχει εκτοπίσει εξ ολοκλήρου το φυσικό, αντίθετα συνυπάρχουν και οι βιβλιοθήκες χρειάζεται να αντιμετωπίζουν την οργάνωση και διαχείριση και των δύο
- χρειάζεται να εξασφαλιστεί η ύπαρξη διαχειριστή του συστήματος, που θα έχει τη γνώση και την ευθύνη της παρακολούθησης των λειτουργιών, της εκπαίδευσης και του αυστηρού καθορισμού δικαιωμάτων για όλο το σύστημα
- χρειάζεται να προβλεφθούν και να καθοριστούν με σαφήνεια οι παράμετροι που επιτρέπουν τη διάκριση και τον εντοπισμό του περιεχομένου κάθε συνιστώσας
- χρειάζεται να εξασφαλιστεί το προσωπικό που θα ασχολείται συστηματικά και με συνέπεια με τις διάφορες εργασίες
- χρειάζεται να ρυθμιστούν ζητήματα ροής των εργασιών, ώστε να εξασφαλίζεται η συνεχής λειτουργία του συστήματος
- οι άνθρωποι εξακολουθούμε να παίζουμε καθοριστικό ρόλο στην οργάνωση και διαχείριση του συστήματος

Τελειώνοντας, αναρωτιέμαι, στον εικονικό χώρο, ποια μπορεί να είναι η αλληγορική παρομοίωση του χαμόγελου που σκορπάνε οι άνθρωποι στις μεταξύ τους (φυσικές) συναναστροφές;

Παραπομπές

1. «Πίνακες όλων των εξεχόντων μορφών σε κάθε φάση του πολιτισμού, και των γραπτών τους»
2. Εχουν ενδιαφέρον αυτά που γράφει ο Manguel σχετικά : «Όλες οι βιβλιοθήκες που γνωρίζω αντανakλούν εκείνη την αρχαία Βιβλιοθήκη. Η σκοτεινή Βιβλιοθήκη του Δασκάλου στο Μπουένος Αϊρες, όπου μπορούσα να κοιτάξω έξω από το παράθυρο και να δω τα δέντρα τζακαράντα να καλύπτουν το δρόμο με τα γαλάζια άνθη τους. Η έξοχη Βιβλιοθήκη Χάντινγκτον στην Πασαντίνα της Καλιφόρνια, που περιστοιχίζεται από άψογα διαρρυθμισμένους κήπους σαν ιταλική βίλα. Η σεβάσμια Βρετανική Βιβλιοθήκη, όπου κάθισα (όπως μου είπαν) στην καρέκλα όπου είχε καθίσει ο Κάρλ Μάρξ όταν έγραψε το Κεφάλαιο. Η Βιβλιοθήκη με τα τρία μόνο ράφια στην πόλη Τζανέτ της Αλγερινής Σαχάρας, όπου ανάμεσα στα αραβικά βιβλία είδα ένα μυστηριώδες αντίτυπο του Αγαθούλη του Βολταίρου στα γαλλικά. Η Εθνική Βιβλιοθήκη στο Παρίσι, όπου το τμήμα ερωτικής λογοτεχνίας αποκαλείται Κόλαση. Η καλαίσθητη Πληροφοριακή Βιβλιοθήκη Μέτρο του Τορόντο, όπου κανείς μπορεί να παρατηρήσει το χιόνι να πέφτει στα επικλινή παράθυρα καθώς διαβάζει – όλες οι παραπάνω αντιγράφουν, με τις παραλλαγές τους, το συστηματικό όραμα του Καλλίμαχου».

Manguel, A. (1997). *Η ιστορία της ανάγνωσης*. Νέα Σύνορα: Αθήνα (μετφρ. του : *A History of Reading*, 1996)

3. Λουκάκης, Π. (1985). *Σημειώσεις Χωροταξίας. Τεύχος 1^ο: Βασικές έννοιες*. Ξάνθη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Πολυτεχνική Σχολή.
4. Architecture & Anthropology (1996). *Architectural Design*, Vol 66, No 11/12 , 96 p.
5. Αντωνιάδης, Α. (1985) *Ποιητική της Αρχιτεκτονικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Ανθρωπος & Χώρος.

Παράρτημα

Ο φύλακας των βιβλίων

ποίημα του Χόρχε Λουίς Μπόρχες *

«Εδώ είν' οι κήποι, οι ναοί και η αιτία που υπάρχουν οι ναοί
η μουσική που πρέπει, τα λόγια τα σωστά,
τα εξηντατέσσερα εξάγραμμα,
τελετουργίες – η μοναδική σοφία
που το Στερέωμα παραχωρεί στους ανθρώπους,
η εξουσία εκείνου του αυτοκράτορα
που αντανakλούσε τη γαλήνη του στον κόσμο – τον καθρέπτη του,
έτσι που να καρπίσουν τα χωράφια
και να μην ξεχειλίσουν τα ποτάμια από τις όχθες τους,
ο πληγωμένος μονόκερος, που ξαναγύρισε για να σημάνει το τέλος,
οι μυστικοί αιώνιοι νόμοι,
η αρμονία του κόσμου.

Όλα αυτά ή η ανάμνησή τους, βρίσκονται εδώ
Μες στα βιβλία που φυλάω σ' αυτόν τον πύργο.

.....
Με λένε Χσιάγκ. Φυλάω τα βιβλία,
Που ίσως είναι και τα τελευταία,
Γιατί ούτε για την Αυτοκρατορία ξέρουμε πια τίποτα
Ούτε και για τον Γιό του Ουρανού.
Εδώ είναι, στα ράφια ψηλά,
την ίδια ώρα μακρινά και κοντινά,
κρυφά και φανερά, όπως τα άστρα.
Εδώ είναι οι κήποι, οι ναοί.»

* Borges, Jorge Luis, Ο φύλακας των βιβλίων. Στο: *Περί Βιβλιοθηκών*, Αθήνα, Εκδ. Αγρα, 1993 (μετφρ. Δημ. Καλοκύρη)